

Dansk resume af *The Reflexivity of Language and Linguistic Inquiry. Integrational Linguistics in Practice* [Sproglig refleksivitet og udforskning. Integreret sprogforskning i praksis]

I denne bog udforsker jeg sproglig refleksivitet både fra kommunikationsdeltagerens og fra sprogforskerens perspektiv. Enhver sproglig undersøgelse går ud på at undersøge sprog om sprog og er dermed refleksivt betinget, men det samme gælder for vores sproglige kommunikation i det hele taget. Hvis ikke vi kunne tale om sprog, ville vi ikke kunne bedrive sprogvidenskab, men vi ville heller ikke være i stand til at indgå i ganske almindelig hverdagskommunikation, og hele ideen om *sprog* ville være utænkkelig (Taylor 2000). End ikke grundlæggende begreber som *ord* eller *betydning* ville være tænkelige. Sproglig refleksivitet er et grundtræk ved selve kommunikationsprocessen, men den afhænger af noget som vi ikke normalt forstår som sprogligt, nemlig af situerede personer og tid. Personer er nødvendigvis altid rumtidsligt situerede. Denne kendsgerning er bestemmende for den måde vores kommunikation overhovedet kan foregå på, og har den konsekvens at sprog kun findes når, hvor og så længe som personer kommunikerer.

Refleksiviteten er definerende for det menneskelige sprog, men på trods af dens åbenlyse vigtighed er det påfaldende at sprogforskningen har viet den så lille opmærksomhed, og at den ikke har været gjort til genstand for større empirisk interesse. Igennem historien og i den moderne sprogvidenskab er sproglig refleksivitet enten blevet taget for givet, og dermed overset, eller den er blevet fejlopfattet og fordrejet som et spørgsmål om selvreference. Den integrationistiske sprogvidenskab ("integrational linguistics") skiller sig ud i denne forbindelse. Integrationismen (fx Harris 1981, 1996a, 1998a; Pablé & Hutton 2015) anerkender fuldt ud refleksivitetens specifikt sproglige implikationer, men til gengæld har dette sprogsyn en dyb og meget velbegrundet teoretisk modvilje mod begrebet *sproglige data*. Denne modvilje gør det i praksis umuligt at undersøge konkrete kommunikative episoder empirisk og dermed også umuligt at forfølge en ambition om at blive klogere på hvad sproglig refleksivitet nærmere indebærer, og hvordan vi udnytter den til daglig.

Det er med udgangspunkt i dette dilemma jeg igennem bogens fem kapitler forfølger en dobbelt målsætning: Den ene målsætning er at undersøge refleksiviteten teoretisk, og den anden er at fremsætte et forslag til hvordan det integrerede sprogsyn kan appliceres i praksis samt at afprøve dette forslag på empirisk materiale.

Kapitel 1

I det første kapitel introducerer jeg den gennemgående problemstilling og redegør for de grundlæggende antagelser i det integrerede sprogsyn. Jeg viser på hvilke måder dette sprogsyn adskiller sig fra det traditionelle sprogsyn, som udgår fra den antagelse at kommunikation forudsætter sprog, og jeg diskuterer hvad konsekvenserne af integrationismen er for en sprogforskning som ønsker at studere sproglige fænomener empirisk. Det integrerede sprogsyn anlægger individets perspektiv, førstepersonsperspektivet, på kommunikationsprocessen og insisterer på at sprogteoretiske påstande ikke må stå i modstrid med individets kommunikative erfaringer. Det orienterer sig eksplicit mod almindelige menneskers hverdagserfaringer (sprogsynet er "lay oriented"), og ambitionen ("the integrationalist programme for linguistics", Harris 1990, 2003) er at blive klogere på hvad sprog er for et fænomen, og hvilken rolle det spiller for folk i deres daglige liv, ved at studere de strategier folk

bringer i anvendelse, og de antagelser de bringer med sig, stillet over for dagligdagens kommunikative udfordringer.

Konsekvensen af at anlægge kommunikationsdeltagerens perspektiv er at den traditionelle opfattelse af sprog må forkastes. Almindeligvis antages det at vi er nødt til at forudsætte et fælles sprog, at ordene findes før vi kan bruge dem, og at vi på forhånd må være enige om hvad ordene betyder, fordi vi ellers ikke ville kunne forstå hinanden. For det integrerede sprogsyn er denne udlægning af hvordan sprog fungerer, og hvordan sproglig kommunikation foregår, en myte ("the language myth") som ifølge Roy Harris (1981) bygger på to koblede fejlantagelser: den at man kun kan kommunikere i kraft af et fælles sprog som ligger fast på forhånd ("the fixed-code fallacy"), og den at kommunikation resulterer i en form for tankeoverføring ("the telementation fallacy") når en tanke omsættes til ord af taleren ("afsenderen") for igen at blive omsat til den samme tanke af lytteren ("modtageren").

Sprogmytens forklaring lyder umiddelbart som sund fornuft, og det er også derfor den er så svær at undslippe eller gendrive, men den står i modstrid med hverdagserfaringer ved at savne den sproglige dynamik og fleksibilitet som er helt nødvendig for os som kommunikationsdeltagere. Det bliver vanskeligt at forklare dagligdags foreteelser som hvordan nye udtryk og betydninger overhovedet skulle kunne opstå og fungere kommunikativt hvis vi kun havde et allerede foreliggende inventar at tage af, og "sprogforandring" ender med at blive et problem som sprogvidenskaben ser sig nødsaget til og forpligtet på at løse, men også et problem som kun kan tænkes på baggrund af et fast sprogsystem, og dermed som *noget* der kan forandres.

I integreret semiologi er tegn altid produkt af en kommunikativ proces, ikke dens forudsætning. Tegnet er på forhånd åbent og etableres først i og med at det kontekstualiseres af en person (Harris 2009). Man kan derfor aldrig regne med at et ord eller udtryk skal forstås på en bestemt måde eller på "samme" måde som man plejer. Man må hele tiden være parat til at skabe den betydning som passer til de aktuelle omstændigheder, sådan som man opfatter dem. Det medfører også at ord ikke *har* betydning, men at de *tillægges* betydning af konkrete personer som er involveret i konkrete kommunikative processer. Ethvert tegn er følgelig unikt og kan ikke dekontekstualiseres, og derfor varer det også kun så længe som det fungerer kommunikativt i den situation hvori nogen kontekstualiserer det. Betydning er uløseligt bundet til nuet ("meaning is always 'now'", Toolan 1996), og man kan ikke tage et tegn ud af dets historiske sammenhæng, men kun tage det med sig i form af erindring om en konkret begivenhed. Herved adskiller sproglige begivenheder sig ikke fra alle andre former for begivenheder som vi oplever og gennemlever.

For at kunne fuldføre tegndannelsen på disse betingelser er det afgørende for deltagerne at de løbende kan orientere sig reflektivt mod hvad der blev sagt, hvad der blev ment, hvad der blev gjort, og hvad der blev forventet. I den henseende har de kun hinanden at appellere til, og hvis der opstår uenigheder, er de også henvist til at løse dem imellem sig på de samme præmisser (Harris 1998).

Erkendelsen af at tegnet ikke bare er flygtigt, men tillige ikkereproducerbart, og at det ikke kan abstraheres og gøres til en genstand man kan studere uafhængigt efterfølgende, gør det umuligt at operere med et begreb om sproglige data i traditionel forstand, og dermed synes også ethvert tilløb til empirisk analyse at være udelukket (Harris 1997, 2009; Love 2007). Det er dette dilemma jeg behandler i de følgende kapitler, og som jeg også fremsætter et løsningsforslag til.

Kapitel 2

I det andet kapitel fokuserer jeg på at få udredt hvordan man gennem tiden har opfattet og teoretiseret sproglig refleksivitet, for at få en mere nuanceret forståelse af hvordan denne begrebsliggørelse og dens terminologi er udsprunget af og har virket tilbage på forskellige sprogteorier og deres tegnmodeller. Jeg undersøger forhistorien for disse opfattelser og finder samtidig noget af forklaringen (som bl.a. er typografisk) på hvorfor sprogvidenskabsfolk, i modsætning til logikerne, først så sent begynder at interessere sig for refleksiviteten.

Siden antikken har man opfattet sproglig refleksivitet som et spørgsmål om selvreference, og for logikken er selvreference problematisk fordi den medfører afledning af paradokser. Op gennem middelalderen forsøgte man at håndtere problemet gennem doktrinerne om supposition og imposition, og herigennem kan man ane konturerne af en tænkemåde der meget senere, i første halvdel af det 20. århundrede, kom til udtryk med Alfred Tarskis ide om hierarkiserede sprogtrin (Tarski 1933, 1944). Denne løsning, som kun gjaldt for formaliserede sprog, ændrede imidlertid ikke på opfattelsen af refleksiviteten som selvreferentiel. Tarski havde blot demonstreret hvordan selvreferencen kunne demonteres ved at indføre en sondring mellem objektsprog og metasprog, sådan at sproglige påstande ikke kan fremsættes sproginternt, men må fremsættes om objektsproget i et semantisk stærkere metasprog. Betingelsen for at sproglig refleksivitet overhovedet kan opfattes på denne måde, er at kommunikationsprocessens temporale dimension ignoreres, at man glemmer at sprog kun findes når personer kommunikerer, og at det overhovedet kun er personer som kan referere til noget. Når sprog abstraheres fra den tidlige dimension (som proces) og gøres til en genstand, så forflyttes det samtidig til en virtuel rumlig dimension (som struktur), og det bliver let at se refleksivitet som et abstrakt hierarkisk fænomen i stedet for et situeret og temporalt.

Omkring midten af 1900-tallet blev Tarskis løsning for logikken implementeret på lingvistisk grundlag da Roman Jakobson (1960) inkorporerede Tarskis begrebspar i sin omfattende kommunikationsmodel som var stykket sammen af informationsteoretiske, kybernetiske og strukturalistiske ideer. Jakobson bibeholdt forestillingen om sprog som en fast kode, og metasproget bliver her til et instrument til at udvinde information om koden (objektsproget). Dermed kan metasproget bruges af kommunikationsdeltagerne til at kontrollere at de anvender samme kode, og lingvisten kan bruge metasproget til at elicite oplysninger om koden fra medlemmer af det fællesskab som betjener sig af den. Sproglig refleksivitet forstået som metasproglige operationer i denne forstand bliver dermed spændt ud som et (sprogmytisk) sikkerhedsnet under den faste kode der sikrer at kommunikationen kan afvikles. Idet refleksiviteten opfattes på denne måde, bliver forhold der gælder specifikt for den konkrete situation, kommunikationen uvedkommende, og deltagerne er afskåret fra at udveksle oplysninger om andet end netop koden.

Michael Silverstein (fx 1976, 1993) som med udviklingen af en ”metapragmatik” siden 1970’erne har fortsat udforskningen af sproglig refleksivitet i forlængelse af Jakobsons arbejde, opponerer mod denne kontekstfri opfattelse af kommunikationsprocessen. Han argumenterer i stedet for at sproglig betydning ikke kun er semantisk og referentiel, men både forudsætter og skaber den (sociale) kontekst tegnet fungerer i, og at det dermed ikke kan dekontekstualiseres. Samtidig med Silverstein fremsatte Jürgen Habermas (1976) sin ”universalpragmatik”, og på trods af deres indbyrdes uafhængighed er der slående ligheder mellem de to pragmatikers udlægning af sproglig refleksivitet. I begge tilfælde er der tale om en kommunikationsproces som forløber parallelt på to planer, et sagforholdsplan og et relationelt plan, og begge anerkender i et vist omfang refleksivitetens temporalitet, idet en (illokutionær) handling på det relationelle plan ikke kan tematiseres samtidig med at den udføres, men må tematiseres

metakommunikativt efterfølgende (ved "Diskurs" i Habermas' terminologi). Til gengæld formår ingen af dem at løsrive sig fra ideen om kommunikationsprocessens afhængighed af en fælles sproglig kode; Habermas med direkte henvisning til "det relevante sprogsystem", og Silverstein med indstiftelsen af semiotiske "registre" som kontekstuel fortolkningsgrundlag.

Fælles for disse tilgange til sproglig refleksivitet er at de baserer sig på en strukturalistisk tegnmodel eller en surrogatmodel (i Harris' terminologi "surrogational", altså den ide at tegnet substituerer for eller er surrogat for noget andet, nemlig det tegnet "står for"), og at de forstår kommunikationsprocessen som betinget af et underliggende sprogsystem sådan at kommunikation forudsætter sprog. Det bevirker at refleksiviteten kommer til at udfylde en vedligeholdelsesfunktion (i tråd med konversationsanalysens (Sacks et al. 1974) reparaturbegreb) hvis primære rationale er at forhindre eller udbedre kommunikative sammenbrud som følge af deltagerens manglende overholdelse af det underliggende systems regler. Herved marginaliseres refleksiviteten til en facilitet som er rar for sprogbrugerne at have i baghånden, men som ikke er strengt nødvendig for dem så længe de bare lader være med at afvige fra den faste kode.

Kapitel 3

Adskillige sprogteoretikere har i tidens løb fundet fastkodetanken lidet plausibel eller utilstrækkelig som forklaring på hvad der betinger sproglig kommunikation, men kun integrationismen tager skridtet fuldt ud og vender forudsætningsforholdet om så sprog forudsætter kommunikation. Denne turnering harmonerer godt med vores hverdagserfaringer om at vi kan "sysle med det udsigelige indtil det er udsagt" (Hjelmslev, frit efter Kierkegaard). Den understøtter den sproglige fleksibilitet vi oplever, men den aktualiserer også et behov for afklaring af sprogbegrebet, idet den peger på den uklarhed om det er sprog i al almindelighed (utælleligt) eller sprog (tælleligt) som kommunikationsprocessen resulterer i, og hvilken status sprog(et) da har for deltagerne. Dette stiller også sproglig refleksivitet i et anderledes lys, for hvis (hoved)formålet med refleksiviteten ikke er at reparere på kommunikative sammenbrud, så må det være andre kommunikative behov deltagerne dækker refleksivt. Der er en tæt sammenhæng mellem disse spørgsmål og mulighedsbetingelserne for sproglige undersøgelser. I det tredje kapitel analyserer jeg denne sammenhæng idet jeg anskuer den både fra kommunikationsdeltagerens perspektiv og fra et teoretisk og analytisk perspektiv. Udfordringen består i at finde en analytisk farbar vej som er teoretisk konsistent, og som ikke står i åbenlys modstrid med almindelige daglige kommunikationserfaringer.

Den løsning jeg foreslår, består i et dobbeltgreb: Jeg foreslår at dataproblemet løses ved at relokere begrebet om sproglige data teoretisk fra en positivistisk til en hermeneutisk forståelsesramme, og at dekontekstualiseringsproblemet løses ved at flytte fokus fra tegnet selv til betingelser for tegndannelse som de administreres og udnyttes af kommunikationsdeltagerne. Efterfølgende afprøver jeg (i kapitel 4) forslagene på empirisk materiale for at kunne vurdere om de gør det muligt rent faktisk at bedrive sprogforskning i praksis på et integreret grundlag.

Ud over at udgøre forudsætningen for sproglige undersøgelser i det hele taget bliver refleksiviteten en nøgle til dilemmaets løsning på to planer, dels i forhold til analytikeren og dels i forhold til kommunikationsdeltagerne: i forhold til analytikeren fordi det er analytikeren der bliver den fortolkningsansvarlige instans, ikke bare i forhold til den sproglige analyse, men også i forhold til etablering af datagrundlaget, og i forhold til kommunikationsdeltagerne, idet betingelser for tegndannelse er det refleksive resultat af deres involvering i konkrete kommunikative processer.

Selv om tegn reelt ikke kan dekontekstualiseres, forhindrer det på ingen måde kommunikationsdeltagerne i at tænke over og tale om tegndannelsesbegivenheder efter de har fundet sted, ved at genkalde sig dem og rekonstruere dem fra hukommelsen. Det sker ved enhver form for gengivelse og citat (både direkte og indirekte), men det er min påstand at det også sker som reaktion på den uforudsigelige åbenhed som kendetegner interpersonel kommunikation, i et forsøg på fremadrettet at reducere noget af tegnets iboende ubestemthed og fremtvinge en større grad af genkendelighed.

Den konventionalisering som dette (uregulerede) engagement afstedkommer, er en fortløbende proces der ikke formår at fiksere tegnet eller gøre det resistent over for nye situationer og nye omstændigheder, og deltagerne kan til enhver tid undlade at forholde sig til, revidere eller forkaste en konvention, hvis de aktuelle omstændigheder taler for det. Det sprog som deltagerne forholder sig til i denne henseende, er deres eget konstrukt. Det er et sprog af anden orden, som dannes i konsekvens af førsteordensaktiviteten, som kan institutionaliseres, gøres til genstand for normering og kodificering, og som kan implementeres pædagogisk, men som under ingen omstændigheder kan udgøre nogen førsteordensrealitet for individer (Love 1990). Ifølge Nigel Love (1993) er et andenordenssprog en teori deltagerne udvikler i deres bestræbelse på at begribe selve kommunikationsprocessen, en teori som bygger på den ide at ytringer kan *gentages*, og at der derfor må være ”noget” som gentagelsen er en gentagelse af. En sådan teori kan kun etableres reflektivt, og som jeg ser det, forudsætter den at deltagerne er i stand til at udsondre tegn som egner sig til at blive *rekontekstualiseret*.

Rekontekstualisering indebærer dekontekstualisering såvel som kontekstualisering relativt til den aktuelle situation. I og med at førstepersonsperspektivet på tegndannelsen medfører at tegnet er ”privat”, idet det alene er tegndanneren personligt som har adgang til det, er det kun tegn der egner sig til rekontekstualisering som vil kunne bringes til at fungere kommunikativt ”offentligt”, altså på et plan der omfatter flere end en person. Arbejdet med at udforme et andenordenssprog pågår løbende i tandem med kommunikationsprocessen i øvrigt, og det er ikke udtryk for bevidst planlægning eller nogen koordineret indsats (selv om det efterfølgende kan gøres til genstand for begge dele). Det er min tese at sprogforskeren kan monitorere dette arbejde og ad den vej blive i stand til at studere de betingelser for tegndannelse som deltagerne selv sætter. Det forudsætter i første række at de mest basale refleksive metoder og teknikker til fastlæggelse af betingelserne kan bestemmes så de kan identificeres i deltagerens kommunikative praksis, og i anden række at der kan etableres et empirisk materiale på grundlag af denne praksis som identificeringen kan foretages i. Foruden gentagelse, som kan være reproduktionsforsøg (imitation) af ens egne eller andres ytringer og øvrige kommunikative handlinger, udpeger jeg *instruktion* og *demonstration* som primære refleksive metoder til rekontekstualisering. Ved instruktion forsøger en deltager ud fra sin egen erfaring at sætte en anden deltager (eller flere) i stand til at danne tegn af et bestemt *tegnmateriale*, og ved demonstration frembringer en deltager et sådant tegnmateriale (lydligt og/eller visuelt). Både instruktion og demonstration involverer således typisk også gentagelse.

Etableringen af et empirisk materiale til undersøgelsen er straks mere problematisk. Integrationismens modstand mod empiriske undersøgelser udgøres af en flerhed af indvendinger: Man anerkender det umulige i at etablere et objektive datagrundlag, man lægger af den grund afstand til sprogvidenskabelig metodologi, man tager forbehold over for ideen om sprogforskeren som sproglig ekspert, og man er i det hele taget skeptisk over for hvilke indsigter der vil kunne opnås i kraft af en empirisk tilgang.

Enhver beskæftigelse med tegn som rækker ud over den episode hvori nogen skabte dem, indebærer dekontekstualisering. Det man taler om efterfølgende *som* tegnet, er en reificering og kan

ikke være identisk med det unikke tegn som blev kontekstualiseret af en konkret person i løbet af en bestemt historisk begivenhed. Ud over hvad en kommunikationsdeltager (muligvis) kan huske, består et empirisk materiale af *spor* efter kommunikationsprocesser, som enten er blevet bevaret (ved lyd/billedoptagelse) eller er afsat i medfør af selve processen (som skrift), men uanset hvad så er de materielle spor nødvendigvis forskellige fra de (integrerede) tegn de er spor af. Sporene er ukomplette i forhold til den samlede begivenhed som situeret totalitet, og et tegn kan aldrig genskabes ud fra et spor, men sporene kan indgå som tegnmateriale i nye kommunikationsprocesser hvorved en person (den samme eller en anden) kontekstualiserer dem (ved at (gen)læse/(gen)høre sporene). Resultatet af denne kontekstualisering består i nye tegn som er skabt relativt til den nye situations omstændigheder, og denne proces kan igen efterlade nye spor, som når en analytiker udskriver en samtale fra en lydoptagelse.

De datadrevne discipliner inden for sprogvidenskaben og konversationsanalysen forlader sig i udstrakt grad på sådanne udskrifter som deres datagrundlag, men uden nødvendigvis at problematisere selve udskrivningens (tekstualiseringens) semiologiske effekter og hvilke konsekvenser de har for udskrifter og optagelsers status af *sproglige* data. Endvidere er der den risiko at udskrifterne behandles som evidens for de oprindelige deltageres tegndannelse snarere end udskriverens. Løsningen på denne problemstilling skal ikke findes i den teknologiske udvikling. Uanset hvor fintmærkende optageudstyr man bliver i stand til at fremstille, ændrer det ikke på at en historisk begivenhed aldrig kan ”gemmes”. Når den er slut, er den slut, og den genskabes ikke ved at man afspiller en optagelse af den eller fremstiller en udskrift på baggrund af optagelsen. I stedet foreslår jeg at man tager konsekvensen af at sproglige data ikke ”foreligger”, men altid vil være resultat af et hermeneutisk fortolkningsarbejde af et empirisk materiale, et materiale som udgøres af materielle spor efter kommunikationsprocesser.

Objektivitet er et umuligt mål når det gælder sproglige data, og i stedet må analytikeren stræbe efter den højeste grad af *fortolkningsmæssig gennemsigtighed*. Denne konsekvens har man allerede taget inden for editionsfilologien hvor teksten ikke trivielt forudsættes, men netop etableres kritisk og præsenteres af en ansvarlig udgiver som herved får del i forfatterskabet. Ved at overtage (elementer af) denne praksis bliver sprogforskeren også en slags udgiver (hvad enten forlæggeret er lydligt eller allerede tekstligt), og øvelsen bliver dels at erklære sin rolle i udgivelsesprocessen, dels at dokumentere den fortolkningsindsats og de indgreb som udgivelsen har medført. Denne dokumentation og den kritiske stringens den er resultat af, bliver da et middel til opnåelse af fortolkningsmæssig gennemsigtighed. Sproglig analyse *er* fortolkning, i alle stadier af forskningsprocessen.

Idet objektive sproglige data er udelukket, og dekontekstualisering ikke blot rammer de oprindelige historiske tegn, men også dem analytikeren dannede i forbindelse med dataficering af materialet, og som heller ikke kan fastholdes eller genskabes, så antager selve analysen også en anden karakter. Den antager karakter af *hermeneutisk historiefortælling* og kommer hermed til at ligge ganske tæt på den personlige sproglige anekdote (Pablé & Hutton 2015), men fortalt på baggrund af fremlæggelse og fortolkning af historiske kilder snarere end egne (udokumenterbare) oplevelser.

Kapitel 4

I det fjerde kapitel gennemfører jeg en empirisk informeret analyse efter de beskrevne principper. Ifølge integrationismen er dekontekstualisering i enhver afskygning ødelæggende (Harris 1998), men da den er et vilkår i og med at vi som levende væsner er undergivet de betingelser som tid (og rum) sætter for os, bliver opgaven at minimere dens semiologiske effekter mest muligt ved at lade analysen respektere

førstepersonsperspektivet og princippet om medtidighed ("the principle of cotemporality", Harris 1981). Medtidighedsprincippet antager aksiomatisk at betydningen af et sprogligt tegn er uadskilleligt fra den tidsfølge hvori det er kontekstualiseret af en konkret person. Personer er nødvendigvis altid situeret i tid og rum (Zinkernagel 1988), og derfor er sproglig betydning et resultat af integreret tegndannelse, og medtidighedsprincippet er den drivkraft der redegør for den sproglige dynamik som en kontinuerlig kreativ proces.

En undersøgelse på disse præmisser vil kun kunne lade sig gøre hvis de spor som data baseres på, er bevaret i den tidlige orden hvori de er afsat, således at analytikeren kan anlægge et perspektiv som i det mindste er tidsligt overensstemmende med de historiske deltageres. Da der her er tale om en afprøvning, er det hensigtsmæssigt at vælge et materiale som komplicerer vurderingen af undersøgelsesmetodens anvendelighed mindst muligt ved at kræve færrest "udgivertekniske" indgreb. Dette peger på at en indledende afprøvning bør foretages på et materiale som er født digitalt, og som derfor ikke behøver at blive (re)tekstualiseret, og helst et som kan studeres der hvor sporene er efterladt af kommunikationsdeltagerne selv. Internettets utallige debatforummer er ikke bare fyldt med, men består af den slags materiale, og dermed udpeger afprøvningens empiriske materiale stort set sig selv. Et materiale som ligger tilgængeligt på nettet, og som frit kan fremsøges med en almindelig søgemaskine, udmærker sig desuden ved ikke at skulle indsamles, men blot lokaliseres.

Det materiale som jeg har lagt til grund for afprøvningen, ligger i et åbent, søgemaskineindekseret debatforum og dækker over en ubrudt periode på ti år fra 2005 til 2014. Der er sprogvidenskabelig tradition for at man citerer bogstavret og opgiver kildeoplysninger for belæg, og ved åbne internetkilder angiver man urlen for fundstedet. En konsekvens af det digitale kredsløb for formidling af forskningsresultater er imidlertid at forskningspublikationer også bliver gjort tilgængelige digitalt og dermed er søgbare. Det har den videre konsekvens at kildestedet og forskningspublikationen kan risikere at optræde i samme søgeresultat i en browser og herved tiltrække en uheldig opmærksomhed til kildestedet, ved at komme til at fungere som en form for utilsigtet digital deling. Selv om personer der skriver til det åbne internet, principielt har hele verden som deres publikum, så kan en opretholdelse af den sædvanlige citeringspraksis føre til krænkelse af skribenternes ret til kontekstuel integritet ("contextual integrity", Nissenbaum 2010). Brugere af debatforummet har skrevet under pseudonym og kan derfor ikke opspores, så for at finde ud af hvordan de kunne tænkes at ville forholde sig til en sådan potentiel krænkelse, undersøger jeg deres reaktioner på en bestemt kontekstintegritetskrænkende begivenhed som fandt sted i forummet i 2010, og som netop omhandlede digital deling. Resultatet af denne undersøgelse viser at brugerne tager stærkt afstand fra deling på tværs af hjemmesider, men at de er indforstået med at deres debatindlæg kan googles af hvem som helst og læses i forummet. Min konklusion er derfor at det af etiske grunde er nødvendigt ved formidling af sprogvidenskabelige forskningsresultater der citerer fra åbne internetkilder, helt at eliminere risikoen for at krænke brugernes ret til kontekstuel integritet ved at destruere citaters søgbarhed, på trods af at denne beslutning strider mod god citeringspraksis.

Under iagttagelse af denne forholdsregel gennemfører jeg afprøvningen. Jeg har argumenteret for at sproglig analyse er en form for hermeneutisk historiefortælling, så selve afprøvningen antager form af en fortælling om hvordan den slags fortællinger kan fortælles. Som genstand for afprøvningen har jeg valgt et illustrativt træk som er karakteristisk for skriftlig digital kommunikation, nemlig smileyer. Rationalet bag dette valg er dels at det er uafklaret hvilken status smileyer har rent tekstligt, og dels at der ikke findes nogen institutionaliseret kodificering eller normering af smileyer. Deltagerne kan derfor heller ikke forholde sig til en sådan eksisterende standard. I stedet må de forventes selv at etablere og

administrere de tegndannelsestraditioner (konventioner) som de har brug for, i det omfang de har brug for dem. Selv om det altså ikke er muligt at studere selve de tegn de historiske deltagere har skabt, argumenterer jeg for at det godt kan lade sig gøre at studere *hvordan* tegn bliver skabt. Jeg viser hvordan det er muligt at opspore og undersøge betingelser for tegndannelse, nemlig når deltagerne taler (skriver) om betingelserne, når de diskuterer antagelser og strategier som vedrører tegndannelse, og når de implementerer sådanne strategier i praksis.

Opgaven for analytikeren bliver da at lokalisere, dokumentere og fortolke episoder hvor deltagerne er involveret i konventionaliseringsprocesser, hvor de eksplicit diskuterer metategn, og hvor de trækker på eller udbygger deres repertoire af refleksive udtryk. Grundet materialets karakter er det endvidere muligt at studere retrospektivt hvordan deltagernes sproglige (læse-skrive-) erfaringer bliver omsat til mønstre i deres kommunikative adfærd. Som opsporingsmetode anvender jeg grafisk gengivelse af tidsserier, hvor synligt afvigende udsving i forekomsthypighed kan danne afsæt for mere detaljerede analyser. Ved at tage udgangspunkt i hvordan, hvornår og hvorfor deltagerne taler (skriver) om smileyer, finder jeg belæg både på semiologiske konventioner som de har bragt med sig ind i forummet, og på konventioner som de selv etablerer og forhandler gennem en vekselvirkning mellem gentagelse, demonstration og instruktion. Sagt på en anden måde, så illustrerer analysen i afprøvningen at og hvordan det er muligt at studere hvordan kommunikationsdeltagere sammen kodificerer og implementerer (elementer af) et (andenordens) sprog på baggrund af deres personlige (førsteordens) erfaringer.

Kapitel 5

I det femte og sidste kapitel genbesøger jeg bogens gennemgående problemstilling og viser at mine undersøgelser demonstrerer hvordan man kan arbejde empirisk i praksis på et grundlag som bygger på det integrerede sprogsyn, men som også åbner det teoretisk mod nye indsigter (bl.a. vedrørende makrosociale aspekter og tegndannelsesprocessens temporalitet). Forslaget om et fortolkningsbaseret begreb om sproglige data er ikke umiddelbart forligeligt med integrationistisk teori, men idet betingelser for tegndannelse udpeges som undersøgelsens fokus snarere end tegnet selv, falder grundlaget for denne uforligelighed bort, og jeg får understreget at der ikke består nogen teoretisk konflikt mellem det historiske tegns flygtighed og det materielle tegns (relative) bestandighed (Harris 2000). Samtidig får jeg fastholdt førstepersonsperspektivet og de temporale vilkår der gælder for situerede deltagers tegndannelse, og herved imødekommer jeg integrationismens uomgængelige krav til sproglige undersøgelser.